

A close-up photograph of a hand reaching out, with fingers slightly spread. The background is a deep blue with soft, out-of-focus light spots, creating a bokeh effect. The lighting is dramatic, highlighting the texture of the skin and the contours of the hand.

Дигниџа

**Фактори на уязвимост
към насилие над жени, основано на пола
в квартал „Дружба“, гр. Нови пазар**

© Автор: Цвета Петкова, Национална мрежа на здравните медиатори

© Издател: Фондация Дигнита

София, 2024 г.

<u>Въведение и контекст</u>	4
<u>1. Фактори на уязвимост към насилие над жени, основано на пола</u>	6
<u>1.1. Бедност и безработица</u>	6
<u>1.2. Затвореност на живот, изолираност и правила на общността</u>	7
<u>1.3. Липса на образование и професия. Ранни женитби и раждания</u>	8
<u>1.4. Зависимости - алкохол и наркотични вещества</u>	9
<u>1.5. Нагласи към и случаи на домашно насилие</u>	10
<u>1.6. Уязвимост към трафик с цел сексуална експлоатация</u>	11
<u>2. Ресурси в общността за превенция, идентифициране и насочване към подпомагане на случаи на насилие над жени, основано на пола</u>	12
<u>3. Заключение и препоръки</u>	13

Въведение:

През последните години все по-често темата за престъплението насилие над жени, основано на пола, присъства в публичното пространство. Обществената подкрепа за пострадалите нарасна, бяха предприети и законови промени в областта на борбата с домашното насилие, създадох се структури, които да си партнират и да подпомагат институциите. Но въпреки това проблемът остава сериозен, а в уязвимите и затворени общности каквато е част от ромската общност, съществуват редица специфични рискове и фактори на уязвимост, свързани с насилието на жени и трафика на хора с цел сексуална експлоатация. Все още в ромска общност съществуват стереотипи към всички прояви на насилие основано на пола, а темата остава табу и за нея не се говори открито. Жените с ниско образование, особено тези, които са се омъжили рано и нямат никакъв социален и житейски опит, по-често възприемат насилието като нормално и свикват да живеят с него. Подобно поведение е характерно за патриархалните общества изобщо, а нашето общество все още залита по някои патриархални практики, които влизат открито в противоречие с правата на човека.

В периода юли-август 2023 беше извършена оценка на нуждите сред теренни работници, жени и момичета от ромски махали за разпознаване на домашното насилие, трафика на хора с цел сексуална експлоатация като форма на насилие, основана на пола. Оценката на нуждите се осъществи в рамките на проекта „I Rise, too: Овластяване на жените и момичетата от ромските махали за разпознаване на трафика на хора с цел сексуална експлоатация като форма на насилие, основано на пола“, с финансовата подкрепа на Постоянното представителство на Франция към ООН.

Експерти на фондация „Дигнита“ и Националната мрежа на здравните медиатори (НМЗМ) проведоха интервюта с работещи на терен здравни медиатори, социални и здравни работници, представители на граждански организации и авторитетни хора в общността, както и фокус групи с ромски жени и момичета от квартал Дружба в Нови Пазар и квартал Кармен в град Казанлък.

Настоящият анализ е за град Нови пазар и е изготвен на база на събрани данни от кабинетно проучване, проведена една фокус група с жени от ромската общност в Нови пазар и четири интервюта с авторитетни представители на общността. Целта е да се дефинират нуждите от повишаване знания и информация сред работещите в общностите теренни работници, здравни медиатори и жени по отношение на превенция на насилие на жени, основано на пола, както и да определи специфичните и различни уязвимости към насилие, основано на пола и трафик с цел сексуална експлоатация. Опитахме се да идентифицираме конкретни липси на знания, както и да изследваме конкретни нагласи към домашното насилие и трафика на хора с цел сексуална експлоатация.

Следвайки качествени методи, проучването няма претенции за представителност за населението в квартал „Дружба“ на Нови пазар. Анализът послужи за изготвяне на професионална обучителна програма, която е в полза както на работещите на терен в и с общността, така и на самите жени, които живеят в затворени и изолирани ромски общности.

Въз основа на настоящия анализ бяха проведени обучения за жени, за здравни медиатори, социални работници и др. в общността, в които участваха и водещи специалисти по домашно насилие, юристи, психолози, специализирали в областта на зависимости.

Целта на проекта, в рамките на който се извърши оценка на нуждите, е да предостави и повиши знания и информация за трафика на жени с цел сексуална експлоатация сред уязвимите ромски общности, както и да даде възможност за повишаване на чувствителността на разпознаване на ранните признаци на трафик и насилие, основано на пола. От друга страна целта е да се обучат хора, които работят на терен сред общностите, за да могат да използват ефективно съществуващите механизми за идентифициране, насочване и подкрепа на потенциални жертви или жени в риск.

Контекст:

Изборът на двете населени места – Нова пазар и Казанлък не е случаен. И на двете места здравни медиатори (ЗМ) работят повече от 10 години – в Нови пазар в момента работят пет здравни медиатори, а в Казанлък трима. И в двете населени места има семейства, които живеят затворено (особено жените и момичетата) в изключително лоши битови условия, без достъп до основни услуги. Данните за тези най-маргинализирани домакинства са събрани от НМЗМ през 2022 по проект „Здравеопазване за всички“¹. Те детайлно илюстрират ситуацията и недвусмислено разкриват основни рискови фактори пряко свързани с уязвимостта на жените и накърняването на техните основни права:

Уязвимите общности в град Нови пазар живеят основно в квартал „Дружба“, **Квартал улица „Ниж“ и общежития като най-много са в квартал „Дружба“**. Голяма част от квартал „Дружба“ е в регулация, на ул. „Янаки Вергиев“ живеят най-маргинализираните семейства, като част от улицата не е в регулация (там живеят около 150 души).

Квартал - улица „Ниж“, както го наричат здравните медиатори и социалните работници от Центъра за обществена подкрепа (ЦОП), също е обитаван предимно от маргинализирани семейства. **Квартал - улица „Ниж“ не е в регулация** – обитавана се от българи, роми, турци, копанари.

Друга „гореща точка“, където живеят семейства в голяма маргинализация, са така наречените **общежития**, които са общинска собственост. В едно от общежитията, което представлява блок на четири етажа с 15 апартамента на етаж, живеят едни от най-мрагинализираните семейства от квартал „Дружба“. **„Общежитието“** продължава да се обитавана от 60 семейства и живее при крайно лоши условия.

Жителите на квартал „Дружба“ се определят като миллет, роми (другите ги наричат „турски цигани“ или само „цигани“, а те наричат не-турските роми „цигани“). Жителите на квартал „Дружба“ посещават основно джамията, която се намира на километър извън квартала. Почти всички ромски деца учат във Второ основно училище (ОУ), което е в центъра на града, намира се на 2 км. от квартал Дружба, т.е. това е училище със 100% деца от ромските квартали и най-бедните семейства. След VII клас обикновено децата продължават да учат в Професионална гимназия по селско стопанство. Децата от квартал „Дружба“ учат във филиал на една от централните детски градини, който се намира в центъра на ромския квартал. Няма как да не допуснем, че филиалът се посещава само от деца от квартала. В Центъра на квартал „Дружба“ е разположен център за обществена подкрепа (ЦОП), екипът е високо квалифициран. Дълги години ЦОП функционираше като семейно консултативен център с услуги насочени към работа със семейства и деца. Центърът предлага услуги в три направления „Услуга и подкрепа на детето“, „Услуга и подкрепа на семейството“ и „Работа в общността“.

Достъпът до здравни услуги е труден за всички - **здравно неосигурени са 620 души (43,7%)**. За тези, които имат здравни осигуровки - профилактичният преглед се осъществява при личния лекар, но само 14 жени (2,9%) са посетили АГ профилактично. **За 23,3% от жените, бременността не е била надлежно проследена поради късното ѝ регистриране след четвърти месец**. Въпреки знанието (89,1%) за съществуването на средства, предпазващи от забременяване, 61,7% от анкетираните жени заявяват, че никога не са ползвали никакво средство за предпазване от забременяване. **Над 63 % от анкетираните казват, че не знаят как да се предпазят от полово-предавани инфекции**.

Само 10% от всички анкетирани домакинства имат базисните необходими условия за нормално живеене – течаща вода, баня и тоалетна вътре в дома; компютър/таблет и интернет.

¹ Проучването е направено в рамките на проект BGLD-1.006-0001 „Здравеопазване за всички“, Програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвимите групи“, финансирана от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014 – 2021 г. - <https://pdp-health4all.org/bg>

1. Фактори на уязвимост към насилие над жени, основано на пола

Данните от проучването на НМЗМ говорят много, но споделеното по време на дълбочинните интервюта и проведената фокус група допълва картината. Открояват се няколко основни фактора на уязвимост към насилие над жените, които са взаимно свързани и са предпоставка за зависимостта на жената към мъжа или неговото семейство:

1.1. Бедност и безработица

Бедността е сред факторите, които допринасят за увеличаване на домашно насилие и зависимост от насилника по икономически причини. Бедността допринася и за стресови ситуации поради недостатъчно храна, липса на средства за сметки, здравни грижи и т.н., което от своя страна води до повишаване на агресията. Бедността води до ниско образование, лишаване от знания и емоционална интелигентност, която да регистрира проблема домашното насилие. Известно е, че бедността ограничава достъпа до информация, образователни ресурси, възможност бързо да се ориентираш към кого да се обърнеш за помощ и съвет. Всичко това се наблюдава в Нови пазар, а липсата на работни места и висока безработица в района намаляват стратегиите за напускане порочния кръг на бедността.

Според данни от анализа на резултатите от картографиране на ромските квартали в община Нови пазар, направено от екипа на Националната мрежа на здравните медиатори (2023)², заетите на договор членове на анкетираните 259 домакинства в трудоспособна възраст са само 53 души – повечето мъже. Сред членовете на анкетираните домакинства преобладават тези, които нямат завършена образователна степен или са завършили само начално образование – 53,5%.

Споменатите данни от сравнително скорошното картографиране в Нови пазар категорично показват, че в ромските квартали на Нови пазари и някои села живеят изключително бедни хора, а интервюираните жители на Нови пазар описват бедните хора в Нови пазар по следния начин:

„При нас има много бедност..... Като казвам крайна бедност – нямат ток, нито вода, не взимат помощи - защото са наказани или никога не са били записвани в Бюрото по труда... има и такива, които ходят по кошовете... Събират хартии - те са крайно бедни, живеят ден за ден - ако изкара 2-3 лева ще си купи нещо, ако не – не.“³

„Те се карат за хляб, за ядене, за пиене, за работа. Днес ако имаш – утре нямаш и така. Вода няма, ток няма... е сега у нас няма вода!“⁴

1.2. Затвореност на живот, изолираност в квартала/населеното място и правила на общността (традициите)

Това се оказва пагубно за развитието на младите момичета. Все още за някои семейства е недопустимо да съществува интимна връзка между младите без брак или съжителство. Страхът от започване на интимна връзка извън „брак“ е водещ при ограничаването на младите момичета и до днес, дори на 14-15 г. момичета. При вече „омъжените“ страхът от контакти извън тесния семеен кръг в общността пък е свързан с възможности за общуване с други мъже/момчета:

„Моята дъщеря се ожени на 15 и сега е на 32 години - вече ще стане баба. Ама аз я учех дъщерята, да внимава. Но тя е добре с мъжа си, заедно са. Зетят ми е добър – каквото казва дъщерята, това

² Проучването е направено в рамките на проект BGLD-1.006-0001 „Здравеопазване за всички“, Програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвимите групи“, финансирана от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014 – 2021 г. - <https://pdp-health4all.org/bg>

³³ Интервю, общностен лидер 2, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

⁴ Респондент фокус група, Н., жена на 32 г., безработна, омъжена, с една дъщеря, мъжът ѝ е болен, с ампутиран крак; чака да стане асистент на мъжа си, квартал Дружба, Нови пазар. Трудно разбира български, помагат ѝ с превод, 15.08.2023

прави. Тя го слуша, той - нея. Имат три деца. И аз на дъщеря ми ѝ казвам за внучката, тя е на 15 – дъще, не пращай я сама на магазините. И тя вика – майко, аз даже от училище се притеснявам.“⁵

„Ако трябва младата жена, момичето, да отиде някъде – това е само за една молба до някоя институция и то обикновено се ходи със свекървата. И до там е тяхното знание и комуникация с външния свят. Можеш ли да си представиш - от малка си затворена, буквално! Не познаваш света, външния свят не си го виждала.“⁶

В Нови пазар, където общността говори турски език, изолираността на жената от външния свят задълбочава проблема поради недоброто владение на български език. Често връзката на жената с външния свят са мъжете в семейството - те пътуват, те работят, те общуват с институциите и опознават нови хора. Мъжете владеят и по-добре български език поради по-честа и интензивна комуникация извън дома и общността. Разбира се затвореността на жените автоматично води до зависимост от мъжа/мъжете в домакинството на всякакво ниво, както и до контрол от страна на по-възрастните жени (свекърви и др.).

Контролът над жената в ромската общност е силен и поради важността имиджа ѝ в общността да е добър, което включва: да бъде вярна на мъжа си, да е добра домакиня, да поддържа и организира работата в дома, да се грижи за мъжа, децата, по-възрастните и т.н.

При традиционните, затворени семейства общността е много силен фактор, отделният индивид и дори семейството са по-малко важни в сравнение с общността. Правилата на общността регулират и ролите на мъжа и жената и взаимоотношенията им в някакъв смисъл, а мъжете могат да се възползват от положението на жените, които са поставени в ситуация без избор.

„Имаме тука в момента една жена такава – много е зле, обаче тя трябва сама да подава сигнал... Тя въобще не може да излиза вънка. Много я бие, много я тормози, а и много деца има. По някой път, когато вече е много зле, тя идва у майка си – там стои една седмица, десет дена и пак отива при него. Просто няма накъде и пак се връща... Ей сега с кварталния приказвахме – тя не подава (сигнал). Тя ако подаде – той ще я убие!,,⁷

Сериозно препятствие за преодоляване на домашното насилие е ограничаването на личната свобода на жената. Някои жени са ограничени да излизат, да имат пари за свои нужди като кафе, дрехи и т.н. Други жени се ограничават да носят определени дрехи. Това води до дезинформираност на ромските жени относно правата им и ограничава възможностите за развитие, които има всяка една модерна жена.

В случаите, когато момиче се е омъжило и е отишло да живее при семейството на мъжа си, нейното семейство не е редно да я прибере обратно ако младите не се разбират - в този случай обикновено важат силните общностни правила, т.е. общността е по-важна от закона, а това е и пряко свързано с непознаване и незачитане на права и законови разпоредби.

„Когато момичето се ожени, те (семейството ѝ) я отписват, отпада им ангажимента да се грижат за нея. Когато се правят сватби, ритуали и т.н. разходите са от семейството на момчето и те, семейството на момчето, си я приватизират тази снаха и тя си е тяхна собственост, става тяхна собственост. Трябва семейство да е съвременно, за да защитават дъщеря си, а трябва и да са финансово стабилни. Мъжката страна трябва да има страх от женската страна, за да не се прекрочват границите.“⁸

⁵ Респондент фокус група, Р., жена на 54 г., безработна, омъжена, с 3 големи женени/омъжени деца, баба на 6 внука; гледа детето на „малката“ снаха в момента, която е „избягала“ в чужбина и е оставила бебето още на 9 месеца (детето вече е на 5 г.).

⁶ Интервю, общностен лидер 1, кв. Дружба, Нови Пазар 17.08.2023

⁷ Респондент фокус група, А., жена на 42 г., омъжена, с две деца, работи, 15.08.2023

⁸ Интервю, общностен лидер 1, кв. Дружба, Нови Пазар 17.08.2023

Според по-голямата част от респондентите традициите и силните общностни правила пречат на жените и момичетата от затворените традиционни семейства и са основен фактор на уязвимост от домашно насилие.

1.3. Липса на образование и професия. Ранни женитби и раждания

Според данни от анализа на резултатите от картографиране на ромските квартали в община Нови пазар (2023)⁹ – **17% от обхванатите деца (общо 106 деца от 626), които са на училищна възраст и трябва да са в училище, вероятно са в друга категория** - работещи, безработни, самонаети, в майчинство и др. Тревожно е, че **13 % от децата във възрастовата група 12-18 години са в съжителство** (25 деца) или вече са били в съжителство (три деца са разделени след съжителство). **Общо 381 жени или 45,4% от жените в анкетираните домакинства са родили първо дете, докато са били деца, т.е. до навършени 17 години.** Тревожен е и фактът, че 11 жени-деца имат по едно дете, а една жена-дете има две деца.

Ранните съжителства и отпадането от училище са сред най-сигурните средства за задържане на младите ромски момичета в общността и поддържането на статуквото. Ромските жени рядко съобщават за домашно насилие и поради факта, че не са достатъчно информирани за проблема, не познават институциите и не знаят към кого да се обърнат. Сценарият е добре познат - когато се „омъжат“ малки, момичетата няма къде да започнат работа без образование, а е важно и да не общуват с чужди мъже. Обикновено младите момичета започват да се полагат грижи за дома, за свои или за други деца и възрастни членове в домакинството. Така те остават без образование, без професионален опит и без шанс за развитие - „като слугини“.

„Детството не са си живели – на 15 години са се оженили. И почват мъченията, свекървите. Е, преди, свекървата ме шамаросваше...“¹⁰

„Без мъжете те нищо не са. Те само говорят „мъжа ми, мъжа ми“.... Абе трябва да си изградят характер, да имат доходи, професия.“¹¹

„Тези момичета и жени не са наясно с правата си, те нямат образование и смятат, че е нормално мъжете да ги бият тъй като са зависими от тях и в известен смисъл имат разбирането, че стават тяхна собственост. Естествено този модел те вече са го виждали и преживявали със своите майки, баби, близки.“¹²

В някои по - консервативни семейства мъжете не разрешават на съпругите си да работят, т.е. те не са финансово свободни и са напълно зависими от мъжете.

1.4. Зависимости - алкохол и наркотични вещества

Алкохолът и наркотиците са основен катализатор на агресията при всички случаи на насилие, за които разказваха респондентите. За младите мъже и по-характерно да използват наркотични вещества, но не само. За зависими от наркотици жени не се съобщава в интервютата и проведената фокус група.

„Предната седмица имаше вечерта пак – всички мъже се бяха надрусали, жените се скрили вкъщи, страх ги е, голям проблем е.“¹³

⁹ Проучването е направено в рамките на проект BGLD-1.006-0001 „Здравеопазване за всички“, Програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвимите групи“, финансирана от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014 – 2021 г. - <https://pdp-health4all.org/bg>

¹⁰ Респондент фокус група, Б., жена на 56 г., омъжена с три омъжени дъщери, работи, 15.08.2023

¹¹ Интервю, общностен лидер 4, кв. Дружба, Нови Пазар 18.08.2023

¹² Интервю, общностен лидер 1, кв. Дружба, Нови Пазар 17.08.2023

¹³ Интервю, общностен лидер 3, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

„Предимно млади хора се друсат, има и деца. Има семейства, които продават това нещо особено семейства, които идват от чужбина, където тези неща са легализирани (Нидерландия). Голям проблем са наркотиците.“¹⁴

„... мъжът беше набил младата си жена, току що родила с малко бебе, беше ѝ взел детето.... Тя беше при нас, потърси помощ, после се върна при него, но сега избяга, остави детето при свекървата. Той беше наркоман мъжът ѝ. Сега чухме, че се омъжила и има друго дете.“¹⁵

В Нови пазар проблемът с наркотиците не е от скоро. Преди повече от 10 години Центърът за обществена подкрепа (ЦОП), базиран в квартал Дружба, работи за превенция разпространение и употреба на наркотични вещества. Прави опити за създаване на мултидисциплинарни екипи и срещи с всички заинтересовани страни и институции - община, прокуратура, съд, но усилията им не водят до успех. На този етап екипът на ЦОП има добро сътрудничество с кварталния полицаи, редовно се организират срещи в общността с жените и младите хора по въпроси, свързани с вредата от алкохола и наркотиците.

В ЦОП често идват жени, които споделят за тормоза, побоищата и скандалите в следствие на употреба на наркотици, но жалби не се подават. Жените се страхуват, че ще замесят своите близки (мъже и синове), които освен, че употребяват, също така и разпространяват наркотици. Сред общността няма достатъчно знание и информация за вредата от наркотици, от последиците и промените, които настъпват в поведението на наркозависимия. Нуждата от информация за вредата от наркотиците е от първостепенна важност, както и достъпни услуги за преодоляване на зависимости на местно ниво с фокус млади хора и деца. Съдействието на институциите за решаване на тези проблеми е ключово. Участието и ангажираността на социални и здравни работници, полиция, прокуратура, община са задължителни.

Рискови фактори

Индивидуална уязвимост	Социална уязвимост
Липса на знания и опит по отношение на права на закрила	Липса на средства, храна и подслон - трудност за напускане на ситуацията на насилие.
Ограничен достъп до информация	Икономическа зависимост
Непознаване на услуги и ресурси, права, закони	Трудности при намиране на работа, вкл. влияние на етническия произход
Бедност, социално изключване, ранно отпадане от образователна система	Затруднен достъп до работни места; райони с висока безработица, селски райони или изолирани квартали
Недобро владеене на български език; силна зависимост от общностни правила и традиции	Традиционни полови роли, според които от жените се очаква да търпят насилие - бариера при търсенето на помощ

1.5. Нагласи и случаи на домашно насилие

Разбирането за домашно насилие като нещо нормално (нормализиране на насилието) в ромска общност е тясно свързано с разпределението на ролите на мъжа и жената в общността. В нашето общество патриархалното разбиране и лидерството на мъжа все още е валидно. Мъжът продължава да се приема като водеща фигура, от него често зависят финансите, както други важни решения за семейството. Това е много по-засилено в затворените традиционни общности - част от ромска и турска общности.

¹⁴ Интервю, общностен лидер 2, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

¹⁵ Интервю, общностен лидер 3, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

Има осъзнаване, че децата са пряко или косвено засегнати от насилието извършено спрямо техните майки. Обяснението за повтарящото се и приемащо домашно насилие в семейството често се обяснява със създадената среда, в която децата стават свидетели на злоупотребата или на последиците от нея чрез директно гледане на нападението или виждане на последиците.

„Семействата (на битите жени) не ги подкрепят, те имат по десет деца в по една две стаи, те не могат да ги подкрепят. Те (битите жени) са го виждали това – баща им бие майка им и те са ОК с това, смятат го за нормално, защото са виждали, че така може да се живее, така и те са живели, растели са с това. Има обаче жени които напуснаха мъжете си защото ги биеха, знае се в общността за това. Някои викат - добре че го е оставила, някои така говорят! Други не я подкрепят. Повечето казват, че е добре, че го е напуснала. Но това са по-съвременните хора, те подкрепят такова поведение.“¹⁶

В групата на по-традиционните и затворени семейства еманципацията е трудна. Страхът от отхвърляне на общността е най-голямата заплаха и наказание в традиционните общности. Това означава, че до голяма степен мнението на общността формира дадено поведение и нагласи и това е съвсем очевидно, когато говорим за домашно насилие. Всички тези фактори пречат на жените да се преборят с явлението домашно насилие. Затова и жалбите срещу насилниците са малко, затова жените трудно взимат решение да напуснат мъжете при домашно насилие. Не трябва да се заблуждаваме, че това е валидно само за ромските общности. В българското общество все още преобладава мисленето, че домашното насилие е личен проблем на семейството и не е добре да се изнася извън дома.

Сблъскваме се с нагласи на приемане към някои форми на домашно насилие и сред нашите респонденти. В много от случаите, за които се споделя, домашното насилие все още се отъждествява главно с физическо насилие и често шамар или ритник не се смятат за нещо сериозно.

„По принцип приемат шамара.... психическия тормоз също го приемат. Не разбират, че това също е насилие. Понякога дори мъжът ѝ да я бие, то бабата (т.е. свекървата) казва – „....от един два шамара нищо няма да ти стане“. Мерки ще се вземат ако я ръга с нож, ако припадне от бой, ако е цялата в кръв, когато е безсилна и безжизнена. А тя - тя после не вижда смисъл в живота.“¹⁷

„Оправдава се (в общността) ако е шамар, ритник; психическото насилие не се брои въобще. Но ако има нож, ако цялата е в кръв, тогава се взимат мерки и се търси помощ. Общността ще се дигне ако има кръвсъци, побоища, тогава ще помага, вика се полиция....“¹⁸

„Смята се, че един шамар не е насилие. То вече не знам кое е приемливо и кое не е, но едни шамар не се брои.“¹⁹

От интервютата научихме както за жени, които не признават че има домашно насилие и по всякакъв начин намират оправдание за проявите му, така и за жени, които вече осъзнават колко разрушително и опасно е насилието, но въпреки това имат търпимост и не могат да преодолеят предразсъдъците и стереотипите на общността.

Споделено беше, че има и млади момичета и жени, които смятат за недопустимо да се подчиняват и да зависят от мъжете - тези нагласите са предимно сред някои по-млади, „по-съвременни“, „по-модерни“ членове на общността. Факторите, които помагат за преодоляване на стереотипите са свързани с образованието на момичетата, икономически възможности на семейството, място в общността на момичета и семейството ѝ.

¹⁶ Интервю, общностен лидер 4, кв. Дружба, Нови Пазар 18.08.2023

¹⁷ Интервю, общностен лидер 1, кв. Дружба, Нови Пазар 17.08.2023

¹⁸ Интервю, общностен лидер 1, кв. Дружба, Нови Пазар 17.08.2023

¹⁹ Интервю, общностен лидер 2, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

Друга сериозна пречка за преодоляване на съществуващите нагласи към домашното насилие е липсата на доверие в институциите и добрите примери. Ако жените жертви не са сигурни в резултата от действията на институциите, те предпочитат да мълчат, за да не стане положението им още по-лошо.

1.6. Уязвимост към трафик с цел сексуална експлоатация

В маргинализираните квартали са налице криминогенни фактори, което е предпоставка за несигурност за цялото семейство и риск за въвличане на децата и родителите в криминални дейности, насилие и трафик. В Нови пазар всички споделят, че случаите на трафик на жени с цел сексуална експлоатация вече са в миналото (повечето случаи са от преди 10 години). Проституиращите жени практикуват основно в Германия или извън Нови пазар, често проституират доброволно. Някои са заменили сводниците със социалните мрежи и се предлагат сами. Най-често доброволно проституирани са от много бедни и многодетни семейства:

„Два вида са проституиращите – едните са от бедните семейства и ги пращат в чужбина при свои познати да работят. 17-18 годишни момичета ги пращат да мият чинии в Германия. Като ми кажат че дъщеря им мие чинии, това означава че работи за някой турчин в Германия и мие чинии, и проституира в някое заведение/хотел/мотел на някой турчин. Това е доброволно, но те и проституират за жълти стотинки. Другите са много хубави момичета, елитни са и не са от махалата. Те отиват в чужбина доброволно, със сводници, сега са по-малко...“²⁰

„Те от нямане отиват, някои са насила, но други доброволно отиват. В с. Стоян Михайловски отиват за пари да проституират – някои са в чужбина, други тук в България - вземат ги мъжете и по пътищата - те доброволно го правят. Има и мъже, които проституират, много са. Сами се организират, правят си страници във ФБ, правят се като момичета и се предлагат; има семейства, в които и децата, и майката и внуците се предлагат – най-вече през ФБ. Някои излизат директно на пътя и чакат. Аз съм виждала по ФБ повечето се предлагат, гримирани, направени, вкл. и мъже, които се правят на жени. Но в Нови Пазар такива мъже няма, в селата са тези.“²¹

Друг сценарий, при който се срещат случаи на проституирани жени, се случва в семейството: „... мъжете им ги продават, т.е. това е решение в семейството, женят се за сводници, но сводникът продава само жена си....“²²

Това, че в общността конкретни практики се категоризират като доброволно решение, обаче, не означава, че тези жени не са жертви на експлоатация. Много често те не могат да спрат да проституират, когато решат, т.е. това не е добровolen избор. Обикновено точно в момента, в който те решат да спрат да проституират се сблъскват с насилие, изнудване, принуда.

Въпреки че интервюираните споделят, че не се среща често насилствена принуда за проституция, разказват за няколко случая:

„Семейството е с 10 деца. Едното от децата - момичето се жени.... Та тя беше бременна тогава даже. Баща ѝ преди години беше продал майка ѝ за 1000 лева да проституира, някъде в чужбина.... Решил един ден тоз баща нещо, оставя малките деца да ги гледат негови роднини и намерил някакъв в русенско и решил да продава бременната си омъжена дъщеря за 500 евро, а тя е бременна и женена. Взимат я..., отвлечат я, но всички знаеха къде е.“ (момичето е спасено със съдействието на екипа на ЦОП и Хаяччи; в момента е омъжена с две деца и живее в Германия).“²³

²⁰ Интервю, общностен лидер 1, кв. Дружба, Нови Пазар 17.08.2023

²¹ Интервю, общностен лидер 4, кв. Дружба, Нови Пазар 18.08.2023

²² Интервю, общностен лидер 1, кв. Дружба, Нови Пазар 17.08.2023

²³ Интервю, общностен лидер 3, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

„Една друга остави 5 деца, те сега са в приемни семейства... та тя замина и първо се ожени за един поляк, а се оказа че той я е продал на друг за проституция. Сега тявече има две деца и живее добре в Германия, отървала се е, но защото сегашият ѝ мъж я е отървал, откупил я е, но е била заставена да проституира дълги години.“²⁴

„Имаме сега една жена с 4 деца – тя била проститутка в Германия, но там убиват мъжа ѝ. Изплатиха ѝ някакви пари, купихме ѝ апартамент и сега тя живее тук с децата и ѝ помагаме. Работим с нея, помагаме на децата за детска градина, училище, сложихме ѝ спирала.“²⁵

Основните причини за случаите на трафик и принудителна проституция са свързани с:

- липса на информация какво е трафик и какви са схемите на въвличане в трафик с цел сексуална експлоатация или принудителна проституция;
- лесно доверяване - често трафикантът или сводникът са близки, от кръга на семейството - уж „доверени“ хора;
- липса на знания и информация как да се справят ако попадат в такава ситуация; няма информация и за разпознаване на признаци на трафик;

2. Ресурси в общността за превенция, идентифициране и насочване към подпомагане на случаи на насилие над жени, основано на пола

- **ЦОП** - Основен ресурс в Нови пазар е функциониращият екип на ЦОП, който работи повече от 15 години. Всички интервюирани споделят, че се обръщат за помощ и съдействие към екипа на ЦОП, в който работят социални работници, петима здравни медиатори, медицинска сестра, психолог и др. ЦОП е разположен в началото на квартал „Дружба“, екипът е високо квалифициран. Обучаван е от експерти на УНИЦЕФ, Фондация „Здравни проблеми на малцинствата“ и др.. Дълги години функционира като семейно консултативен център с услуги, насочени към работа със семейства и деца. Центърът предлага услуги на териториите на четири общини – Нови пазар, Каспичан, Никола Козлево и Каолиново в три направления “Услуга и подкрепа на детето”, “Услуга и подкрепа на семейството” и “Работа в общността”.
- **НПО** - заедно с ЦОП работи и екипа на Фондация „Хаячи“, която е фокусирана върху проблеми, свързани с превенция на домашно насилие от години, както и за еманципиране на жените от квартала.

„Понякога се чудя как се справяме с това, но се виждат резултатите. Ако не се работеше – нямаше да е така. Ние 20 години работим като Сдружение, а и преди това сме работили. Постоянството е важно, но все пак има резултати. Не се наблягаше на образование. Аз бях първата жена от квартала, която през 1983 година взех шофьорска книжка, сега всички жени карат коли. А екипът ни – те са всички от квартала и имат висше образование или учат, но те започнаха като деца при нас – от ателиетата, занималните, които правихме тук.“ (представител на НПО)²⁶

- **кварталният полицай** - всички интервюирани посочват кварталния полицай като човек, на който може да се разчита и който помага;
- **кризисни центрове Шумен и Варна** - достъпът до тях е труден, местата са недостатъчни, въпреки че има изградени добри връзки и партньорство между ЦОП и кризисните центрове;
- **съществуващи женски групи за взаимопомощ** - в квартал Дружба, Нови пазар и село Стоян Михайловски са сформирани две женски групи, които редовно се срещат и дискутират основно по въпроси, свързани с майчино и детско здраве; водещи са здравни

²⁴ Интервю, общностен лидер 2, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

²⁵ Интервю, общностен лидер 3, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

²⁶ Интервю, общностен лидер 3, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

медиатори, но групите могат да се използват в бъдеще за разширяване обхвата на работа на медиаторите и по други теми;

3. Заключение и препоръки

За нуждите на програмата за обучението и овластяването на здравни медиатори, жени и момичета от Нови пазар за разпознаване на домашното насилие, трафика на хора с цел сексуална експлоатация като форма на насилие, основана на пола, следните теми бяха идентифицирани:

- информация за всякакви съществуващи услуги на местно ниво - карта на услугите, към които могат да се обръщат екипите на терен, вкл. психолози, здравни специалисти, НПО, които предоставят услуги (дори и временно по проекти);
- информация за правата на пострадалите, за съществуващия закон за ограничаване на домашното насилие и свързаните с него други закони и др.; информация за функциониращите форми на закрила - кризисни центрове, инициативи на НПО, вкл. безплатна правна, психологична помощ;
- информация за зависимости и агресията - алкохол, наркотици и т.н. - влияние върху здравето, психологически последици; информация за състава на субстанциите и как те влияят върху човека, вкл. промяна на поведение, разпознаване и признаци за зависимост от наркотици; съществуващи услуги за деца и възрастни; лечение и превенция;
- информация за трафик - видове сценарии за въвлечане в трафик; как да се предпазим; институции, които могат да помогнат в България и в ЕС;
- добри практики и случаи, в които са предоставени адекватни услуги и помощ на пострадали жени, за да се измъкнат от насилници в семейството;
- подходи за провокиране на чувствителност и ангажиране на социалните работници и институциите на местно ниво с акцент върху тези, които работят на терен;
- от изключителна важност е да се работи в общността за преодоляване липсата на доверие в институциите, което възпрепятства промяната на нагласите в жените към домашното насилие, а това може да стане само чрез решаване на казуси от страна на институциите;

„Обаче не мога да не кажа това. Нашите колеги в Социални грижи са хора, които работят, за да имат заплата. Те това работят и ни се смеят на нас и ни взимат за базик, защото ние сме хора преди всичко. Човешкото го няма в институциите, в хората, които работят тая работа. Не се получава така. Няма как да има резултат, когато това се работи от хора, които не искат да го работят това. Съжалявам, че го казвам. И ме питат защо работим по такива случаи? Ами как да не работим – тя жената е паднала, умира, да я прескоча ли?“²⁷

- насърчаване работа в общността за овластяване на жените: важността от образование, професия, независимост и т.н.;
- насърчаване засилване на контакти с жени и момичета от най-маргинализираните домакинства и включването им в съществуващи групи за взаимопомощ и др. срещи и инициативи;

Предотвратяването и превенцията на насилието над жени, включително и на трафика с цел сексуална експлоатация, като най-тежка форма на насилие над жени, е трудно да се случи единствено и само в резултат на конкретна мярка, проект или инициатива. Многопластовите и взаимно-подсилващи се рискови фактори предполагат всеобхватни, системни и многосекторни политики на национално ниво, които да адресират различните първопричини за наличието на насилие над жени, основано на пола. Отвъд конкретните секторни политики на национално ниво, необходими са и специални мерки на местно ниво за повишаване на осведомеността на жените в квартал „Дружба“ по отношение на правата на жените, първи признаци на насилие над жени, индикатори и механизми за въвлечане в трафик на хора с цел сексуална експлоатация.

²⁷ Интервю, общностен лидер 2, кв. Дружба, Нови Пазар 11.08.2023

Необходимо е да бъдат мобилизирани и подкрепяни и ресурсите в общността за ранната идентификация на правонарушения и насилие над жени, основано на пола. В тази връзка, следват да се провеждат редовни обучение и консултации на здравните медиатори, които да обхваща ранните признаци на насилие над жени както и първопричините за попадане в трафик с цел сексуална експлоатация. Важно е да бъде проведено обучение и информационна кампания в общността за употребата и въздействието на алкохола, метамфетамини и други психоактивни вещества върху здравето, психологически последици; информация за състава на субстанциите и как те влияят върху човека. Както и в квартал Кармен гр. Казанлък, в квартал „Дружба“ също е необходимо да бъдат създадени консултативни услуги за работа със семействата на лицата със зависимости в общността. Тези услуги трябва да са достъпни за хората, които са най-уязвими.